

ორგანიზაციული რისკების მართვის თეორიული ასპექტები

DOI:10.36962/ECS106/3-5/2024-35

მიხეილ ხასაია

სტუ-ს დოქტორანტი

E-mail: mikheil_khasaia@yahoo.com

რეზიუმე

რისკი მრავალმხრივი და რთულია, ჩამოყალიბებულია ინდუსტრიის სპეციფიკური ფაქტორებითა და თანდაყოლილი გაურკვევლობებით. რისკის შეფასება არის დინამიური პროცესი, რომელიც მოიცავს პოტენციური საფრთხის იდენტიფიცირებას, ანალიზს და შეფასებას რისკის შერბილების შესახებ ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მისაღებად. ინდუსტრიულ პირობებში, ეს პროცესი აუცილებელია უსაფრთხო სამუშაო გარემოს შესაქმნელად და ორგანიზაციის საერთო კეთილდღეობის დასაცავად. რისკის ეფექტური შეფასებისას გათვალისწინებულია მრავალი ფაქტორის და მეთოდის გამოყენება სხვადასხვა ტიპის რისკების მოსაგვარებლად.

სტატიაში განხილულია საშუალებები, გზები და მეთოდები, რომლებსაც იყენებენ საწარმოები რისკების ეფექტურად შესაფასებლად. გარდა ამისა, შესწავლილია სტრატეგიები-ფინანსური, ოპერატიული, ორგანიზაციული, ეკონომიკური, საკრედიტო და ტექნიკური რისკები, რომლებიც გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის რისკების შესაფასებლად.

საკვანძო სიტყვები: რისკი, რისკის შეფასება, საპროცენტო განაკვეთი, ფინანსური, ოპერატიული, ორგანიზაციული, საკრედიტო რისკი.

შესავალი

სამრეწველო საწარმოების საქმიანობა, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო საწარმოების (SME), მიმდინარეობს გაურკვევლობის პირობებში, რომლის ცალსახად დადგენა შეუძლებელია. შედეგად, საჭიროა ინდუსტრიული საწარმოებისთვის რისკების მართვის სისტემის შექმნა, შემუშავება და დანერგვა მათი მდგრადობისა და კონკურენტუნარიანობის უზრუნველსაყოფად.

გლობალიზაციისა და ინოვაციურ ეკონომიკაზე გადასვლის პირობებში მნიშვნელოვნად იზრდება ინდუსტრიული საწარმოების რისკები, იცვლება მათი სტრუქტურა და წარმოშობის წყაროები. ამიტომ თანამედროვე სამრეწველო საწარმოები საჭიროებენ ახალი მიდგომებისა და მართვითი პრაქტიკების შემუშავებას და გამოყენებას მათი საქმიანობის ორგანიზებისთვის.

საბაზრო გარემო, რომელშიც თანამედროვე სამრეწველო საწარმოები მუშაობენ, არის ალბათური ხასიათის, აქვს მაღალი ხარისხის გაურკვევლობა, ამიტომ ნებისმიერი სამრეწველო საწარმოს საქმიანობა ექვემდებარება რისკების დიდ ჯგუფს და სულ უფრო არასტაბილური, ცვალებადი, რთული და ძნელად პროგნოზირებადი ხდება.

საწარმოო საქმიანობაში რისკის თავიდან აცილება რთულია, უფრო სწორად, თითქმის შეუძლებელია. შესაბამისად, მენეჯმენტის უპირველესი ამოცანებია შესაძლო რისკის შეფასება, რისკის ფაქტორების იდენტიფიცირება, ასევე რისკის მართვის მეთოდების შერჩევა.

ეკონომიკაში, პროექტის განხორციელების ხანგრძლივი პერიოდები, არასაკმარისი ინვესტიციები, დაბალი ბრუნვა და დანახარჯთა ამოგება, ადმინისტრაციულ-მენეჯერული პერსონალის ეკონომიკური განათლების შედარებით დაბალი დონე ხელს უშლის სარგებლის სტრატეგიის უპირატესობების ობიექტურ შეფასებას, რისკების შემცირებას თანამედროვე საწარმოთა საქმიანობაში.

ძირითადი ტექსტი

რისკი არის ქმედების ან უმოქმედობის შედეგი, რის შედეგადაც არსებობს სხვადასხვა ხასიათის გაურკვეველი შედეგების მიღების რეალური შესაძლებლობა, რომელიც როგორც დადებითად, ასევე უარყოფითად მოქმედებს საწარმოს ფინანსურ და ეკონომიკურ საქმიანობაზე.

რისკთან დაკავშირებული პროექტი ყოველთვის მოიცავს შესაძლო ზარალისა და შემოსავლის ანალიზს და შედარებას. რისკთან დაკავშირებული უარყოფითი ფაქტორების ზემოქმედების შესამცირებლად აუცილებელია განისაზღვროს: მისი წარმოშობის ძირითადი მახასიათებლები და წყაროები, ყველაზე მნიშვნელოვანი ტიპები, გაზომვის და შემცირების მეთოდები.

რისკის ძირითადი ნიშნებია: შეუსაბამობა, ალტერნატიულობა და გაურკვეველობა [1].

რისკის შეუსაბამობას, წინააღმდეგობას მივყავართ ობიექტურად არსებული სარისკო ქმედებების მათ სუბიექტურ შეფასების შეჯახებასთან; რისკის ალტერნატივა გულისხმობს გადანაცვლებების, მოქმედებების ან მიმართულებების ორი ან მეტი არსებული ვარიანტიდან არჩევის აუცილებლობას; ხოლო რისკის გაურკვეველობა თავისთავად ნიშნავს ინფორმაციის არასრულფასოვნებას საწარმოს პირობებში, რომელიც არაერთგვაროვანია თავისი შინაარსითა და ფორმით.

საწარმოს საქმიანობა ხორციელდება გარე გარემოს გავლენით: ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური ფაქტორები.

რისკი განისაზღვრება, როგორც საყოფაცხოვრებო საქმიანობა, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის პიროვნებასთან და განპირობებულია ბუნებრივი ფაქტორებით; რისკი მოქმედებს როგორც შედეგი და გამოწვეულია მომავლის გაურკვეველობით.

გაურკვეველობის ძირითადი მიზეზებია: შემთხვევითობა, დაპირისპირებული მხარეების არსებობა, სხვადასხვა ინტერესების შეჯახება, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, არასაკმარისი ინფორმაცია შესწავლილი ობიექტის ან პროცესის შესახებ, გადანაცვლებების მიღებისა და განხორციელებისას შეზღუდული შრომითი და მატერიალურ-ფინანსური რესურსები, ობიექტის ცალსახა შეწავლის შეუძლებლობა მეთოდების მეცნიერული ცოდნის არსებულ დონეზე [2].

ნებისმიერი კომპანიის საქმიანობის ანალიზისას მნიშვნელოვან როლს თამაშობს რისკების კლასიფიკაცია, თუმცა არ უნდა არსებობდეს რისკის ტიპები და ქვეტიპები, ანუ არ შეიძლება დაჯგუფდეს გარკვეულ ჯგუფებად. ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ "ვირტუალური" გაერთიანება. თითოეული რისკი უნდა შეფასდეს ცალ-ცალკე და რაც უფრო ზუსტად განისაზღვრება რისკი, მით უფრო ადვილია მისი შეფასება [3].

შესაძლო რისკის მოვლენის მიხედვით რისკები შეიძლება დაიყოს ორ დიდ ჯგუფად: სუფთა და სპეკულაციური.

მენეჯერული გადანაცვლებების მიღების პროცესზე შესაძლოა გავლენა იქონიოს გარკვეულმა ფაქტორებმა: საგადასახადო კანონმდებლობა, ბუნებრივი და გეოგრაფიული პირობები ან საზოგადოებრივი მორალი, რომლებზეც ზემოქმედება შეუძლებელია. ასეთი ფაქტორები წარმოადგენს სუფთა რისკებს. სუფთა რისკები მოიცავს: ეკოლოგიურ, პოლიტიკურ, სატრანსპორტო, ბუნებრივ, კომერციულ რისკებს და შესაძლებელია ნულოვანი ან უარყოფითი შედეგის მიღება [4].

სპეკულაციური რისკები, განსხვავებით სუფთა რისკებისგან, მთლიანად არის დამოკიდებული მენეჯმენტის კომპეტენტურ გადანაცვლებებზე და ხასიათდება გამოვლინების გაურკვეველი ბუნებით, ამასთანავე მათი ანალიტიკური შეფასებები დროთა განმავლობაში იცვლება და გულისხმობს როგორც უარყოფითი, ასევე დადებითი შედეგების მიღების შესაძლებლობას. სპეკულაციური რისკები მოიცავს ფინანსურ რისკებს, რომლებიც, თავის მხრივ, საკრედიტო რისკების ნაწილია.

სტრუქტურული ნიშნის საფუძველზე კომერციული რისკები იყოფა ქონებრივ, საწარმოო, სავაჭრო და ფინანსურ რისკებად [5].

ქონებრივი რისკები დაკავშირებულია მეწარმის ქონების დაკარგვის ალბათობასთან; წარმოების რისკი მოიცავს ხარჯების წარმოქმნას, დანაკარგებს ან წარმოების შეფერხებას სხვადასხვა ფაქტორების გამო, ხოლო სავაჭრო რისკები დაკავშირებულია წარუმატებელ საბაზრო ოპერაციასთან.

რისკების წარმოქმნის ძირითადი მიზეზიდან გამომდინარე, ისინი შეიძლება დაიყოს შემდეგ კატეგორიებად: ბუნებრივი რისკი, ეკოლოგიური, პოლიტიკური, სატრანსპორტო და კომერციული რისკები.

ბუნებრივი რისკები დაკავშირებულია ბუნების სტიქიური ძალების გამოვლინებასთან: მიწისძვრა, წყალდიდობა, ქარიშხალი, ხანძარი, ეპიდემია და ა.შ.; გარემოსდაცვითი, ეკოლოგიური რისკები გარემოს დაბინძურებასთან; პოლიტიკური რისკები ქვეყანაში არსებულ პოლიტიკურ ვითარებასთან და სახელმწიფოს საქმიანობასთან; სატრანსპორტო რისკები საქონლის ტრანსპორტირებასთან; და რაც შეეხება ფინანსურ რისკებს ის წარმოიქმნება ფინანსური გარიგებების, ოპერაციების განხორციელებისას, სადაც საქონელად გვევლინება ფასიანი ქაღალდები, ვალუტა ან ნაღდი ფული. ფინანსური რისკები შეიძლება დაიყოს ორ ტიპად: რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია ფულის მსყიდველუნარიანობასთან და რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია საინვესტიციო კაპიტალთან [6].

ფულის მსყიდველუნარიანობასთან დაკავშირებული რისკებია: ინფლაციური და დეფლაციური რისკები, სავალუტო რისკები, ლიკვიდობის რისკები.

ინფლაციური და დეფლაციური რისკები: ინფლაცია ნიშნავს მსყიდველუნარიანობის შემცირებას ფასების ზრდის გამო, ხოლო დეფლაცია არის ინფლაციის საპირისპირო პროცესი, გამოიხატება ფასების შემცირებით და, შესაბამისად, ფულის მსყიდველუნარიანობის ზრდით. შესაბამისად ინფლაციური რისკი მიღებული შემოსავლის უფრო სწრაფად გაუფასურების პროცესია, რეალურ მსყიდველუნარიანობის ზრდასთან შედარებით; ხოლო დეფლაციის რისკი არის დეფლაციის გაზრდისას ფასების დონის დაცემა, რაც ინვესტ შემოსავლის არსებით შემცირებას [7].

სავალუტო რისკები წარმოადგენს სავალუტო ზარალის პოტენციალს საგარეო ტრანზაქციების დროს გაცვლითი კურსის რყევების გამო.

ლიკვიდურობის რისკები ასოცირებულია ფასიანი ქაღალდების ან საქონლის გაყიდვისას პოტენციურ ზარალთან მათი აღქმული ხარისხისა და ღირებულების ცვლილების გამო.

საინვესტიციო რისკები მოიცავს რისკების შემდეგ ქვეტიპებს: მოგების დაკარგვის, მოგების შემცირების და პირდაპირი ფინანსური ზარალის რისკი.

მოგების დაკარგვის რისკი არაპირდაპირი ფინანსური ზარალის რისკია და გამოწვეულია ისეთი ღონისძიების შეუსრულებლობის გამო, როგორიცაა დაზღვევა, ინვესტიცია.

შემცირებული მომგებიანობის რისკი ინვესტიციებიდან, სესხებიდან და დეპოზიტებიდან შემოსავლის პოტენციური შემცირებაა და მოიცავს საპროცენტო განაკვეთის და საკრედიტო რისკებს.

საპროცენტო რისკები მოიცავს ზარალის შესაძლებლობას, რომელიც შეიძლება განიცადონ ბანკებმა, საკრედიტო დაწესებულებებმა ან საინვესტიციო ინსტიტუტებმა საპროცენტო განაკვეთების გაზრდის შედეგად; ინვესტორებს ასევე შეიძლება დაეკისროთ დანაკარგის რისკი, აქციების დივიდენდების, ობლიგაციების, სერტიფიკატების და სხვა ფასიანი ქაღალდების საპროცენტო განაკვეთების ცვლილების გამო [8].

საკრედიტო რისკი არის სიტუაცია, როდესაც მსესხებელი არ/ვერ უხდის კრედიტორს ძირს, ისევე როგორც პროცენტს. საკრედიტო რისკი ასევე შეიძლება იყოს სახესხვაობა პირდაპირი ფინანსური ზარალის რისკებისა, რომლის სახეობებია: საფონდო რისკი, შერჩევითი რისკი, გაკოტრების რისკი და საკრედიტო რისკი [9].

სავალუტო/საფონდო/საბირჟო რისკები წარმოადგენს საბირჟო ოპერაციებიდან ზარალის საშიშროებას: კომერციულ ოპერაციებზე გადაუხდელობის რისკი, საბროკერო ფირმის საკომისიოს გადაუხდელობის რისკი და ა.შ.; კაპიტალის ინვესტიციის, კაპიტალის ჩადების სახეების არასწორი არჩევის რისკია შერჩევითი/სელექციური რისკები; გაკოტრების/ბანკროტის რისკი არის კაპიტალის ინვესტიციის არასწორი არჩევანით, მენარმის მიერ საკუთარი კაპიტალის სრული ან ნაწილობრივი დაკარგვით ან მისი ვალდებულებების დაფარვის უუნარობით გამოწვეული რისკი; საპროცენტო განაკვეთის რისკებია პოტენციური ზარალი საპროცენტო განაკვეთების ცვლილე-

ბის გამო, რაც გავლენას ახდენს ფასიანი ქაღალდების და ინვესტიციების ღირებულებაზე; საკრედიტო რისკის შემთხვევაში მსესხებელი ვერ უზღდის კრედიტორს ძირსა და პროცენტს, რაც ასევე მოქმედებს სავალ ფასიანი ქაღალდების ემიტენტებზე.

არსებობს რისკების ალტერნატიული კლასიფიკაცია. ამ კლასიფიკაციის მიხედვით, რისკები შეიძლება დაიყოს შემდეგ ტიპებად [10]:

ბიზნეს/ბიზნესის რისკები: რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია ორგანიზაციის საერთო ფინანსური მდგომარეობის გაუარესების და მისი კაპიტალის ღირებულების შემცირების ალბათობასთან;

ორგანიზაციული რისკები წარმოიქმნება კომპანიის მენეჯმენტის შეცდომების, თანამშრომლების მიერ გადაწყვეტილების მიღების, ცუდად ორგანიზებული სამუშაო რეგულაციებისა და შიდა კონტროლის სისტემის პრობლემებისგან. რაც გავლენას ახდენს კომპანიის შიდა ფუნქციონირებაზე;

ბაზრის რისკები ეკონომიკურ არასტაბილურობასთან, მათ შორის ფინანსურ ზარალთან საქონლის ფასების რყევების, ვალუტის კურსის, ლიკვიდობის საკითხების და ბაზრის სხვა დინამიკის გამო დაკავშირებული რისკებია;

საკრედიტო რისკები, კონტრაგენტის მიერ ვალდებულებების განსაზღვრულ ვადაში შეუსრულებლობის რისკი;

სამართლებრივი რისკები მოქმედი კანონების უგულვებელყოფით ან გაუგებრობით გამოწვეული რისკები, ტრანზაქციის შესრულებისას კანონმდებლობის ცვლილებები, სხვადასხვა იურიდიული კანონებს შორის შეუსაბამობა და დოკუმენტაციაში არსებული შეცდომები, რაც პოტენციურად იწვევს ხელშეკრულების დარღვევას;

ტექნიკური და წარმოების რისკები არის ავარიის, ხანძრის, ალჭურვილობის; საპროექტო და სამონტაჟო შეცდომების გამო ობიექტის მუშაობის შეფერხების; წარმოების ტექნოლოგიის და პროცესებში მოწყვლადობის და მშენებლობასთან დაკავშირებული სხვადასხვა რისკების ა.შ. შედეგად.

მოცემული კლასიფიკაცია მკაფიოდ განსაზღვრავს რისკების კონკრეტულ ჯგუფს და იძლევა რისკების შეფასების ერთიანობის საშუალებას. უფრო სრულად მოიცავს რისკების არსებულ მრავალსახეებს, რაც საშუალებას იძლევა ყველაზე კომპეტენტურად გამოვლინდეს არსებული რისკწარმომქმნელი ფაქტორების მრავალფეროვნება.

დასკვნა

1. მცირე და საშუალო საწარმოები მართავენ ეკონომიკურ ზრდას ექსპორტის, ინოვაციების და თანამედროვე სამეწარმეო კულტურის ხელშეწყობის გზით.

2. “რისკის” ცნება მრავალმხრივია, რაც განპირობებულია კონკრეტული ტიპის საქმიანობის და გაურკვევლობის სპეციფიკურ მახასიათებლების სხვადასხვაობით. საკმაოდ რთულია ყველა რისკის წარმომქმნელი ფაქტორის გამოვლენა.

3. ფინანსური და ეკონომიკური საქმიანობის რისკების კლასიფიკაციის სისტემები ხელს უწყობს რისკის სტანდარტიზებულ შეფასებას, რომელიც მოიცავს რისკის ტიპების ფართო სპექტრს სრულყოფილად, ასახავს რისკების არსებულ მრავალ სახეებს და საშუალებას იძლევა ყველაზე კომპეტენტურად გამოვავლინოთ არსებული რისკწარმომქმნელი ფაქტორების მრავალფეროვნება.

4. ყველა რისკის წარმომქმნელი ფაქტორის იდენტიფიცირება, გამოვლენა და მართვა საკმაოდ რთულია სხვადასხვა მიზეზების - ზოგადი და საერთო არამედ სპეციფიკური ფაქტორები, წარმოშობის განსხვავებული მიზეზები და სხვ. და უნიკალური ორგანიზაციული კონტექსტის გამო.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

5. Tonki Dekker. Corporate governance. Risk analysis. <http://www.ippnou.ru/article.php?idarticle=000539.s>
6. Maidanchik B.I. Analysis and justification of economic decisions / B.I. Maidanchik. - M.: Finance and Statistics, 2006. - 183 p.
7. Meskon M.Kh. Fundamentals of management: textbook / M.Kh. Meskon, M. Albert, F. Khedouri. - M.: Delo, 2007. - 568 p.
8. Vishnyakov Ya.D. Assessment and analysis of financial risks of an enterprise in a hostile business environment / Ya.D. Vishnyakov, A.V. Kolosov, V.L. Shemyakin - 2000. - No.3. - pp. 15-17
9. Granaturov V.M. Economic risk: essence, measurement methods, ways to reduce / V.M. Granaturov - M.: Business and Service, 2001. - 256 p.
10. Stoyanova E.S. Financial management. Russian practice: textbook / E.S. Stoyanova - M.: Perspective, 1997. - 431 p.
11. Jozef Hasadi, Alexis-Stefanos Komselis. (2007-2008). Theoretical aspects of the foundations of entrepreneurship. Tbilisi: Tbilisi University Publishing House.
12. Domashchenko D.V. Risk management in conditions of financial instability: scientific publication / D.V. Domashchenko, Yu.Yu. Finogenova. - M.: Master, 2010. - 401 p.
13. Oleynikov E.A. Risk management / E.A. Oleynikov. - M.: Publishing house Velby, 2006. - 487. p.68.
14. Bobrova I.I. The mysticism of financial markets / I.I. Bobrova, V.A. Zimin - M.: Vershina Publishing House, 2006. - 480 p.
15. Lyubushin N.P. Financial and economic activity of the enterprise / N.P. Lyubushin, V.B. Lescheva, V.G. Dyakov. - M.: UNITY-DANA, 2002. - 471 p.

THEORETICAL ASPECTS OF ORGANIZATIONAL RISK MANAGEMENT

Mikheil Khasaia,

Doctoral Student, Georgian Technical University,

E-mail: mikheil_khasaia@yahoo.com

RESUME

Risk is multifaceted and complex, shaped by the industry-specific factors and inherent uncertainties. Risk assessment is a dynamic process that involves identifying, analyzing, and evaluating potential hazards to make informed decisions about risk mitigation. In industrial settings, this process is necessary to create a safe working environment and protect the overall well-being of the organization. Effective risk assessment involves the use of multiple factors and methods to address different types of risks.

The article discusses the means, ways and methods used by enterprises to effectively assess risks. In addition, the strategies are studied - financial, operational, organizational, economic, credit and technical risks, which are used to assess different types of risks.

Keywords: Risk, risk assessment, interest rate, financial, operational, organizational, credit risk.